

Küresel Kriz Türkiye Ekonomisini Teğet mi Geçti?*

18 Eylül 2009

Bundan bir yıl önce 15 Eylül 2008 tarihinde Lehman Brothers'ın iflas etmesiyle küresel kriz resmileşmiş oldu. Hükümet o günlerde iddialı bir açıklamada bulunarak küresel krizin en az Türkiye ekonomisini etkileyeceğini "teğet geçecek" deyimi ile ilan etti. O günden sonra hükümet yanlıları ile hükümet karşıtları arasında uzun ve sonu gelmeyen tartışmalar yaşandı: küresel kriz Türkiye ekonomisini teğet mi geçmişti yoksa derinden sarsmış mıydı? Bir yıl sonra 16 Eylül 2009 tarihinde hükümet yeni bir orta vadeli ekonomik program açıklarken küresel krizin Türkiye ekonomisini teğet geçip geçmediği hala tartışılıyordu.

Bilindiği gibi küresel kriz ABD'de başladı ve devamında AB ekonomilerini etkiledi. AB üyesi bazı eski Doğu Avrupa ülkelerinde hükümetler çatırdadı, İzlanda'nın pratikte iflas ettiği tartışıldı ve bu ülkelerde bulunan pek çok banka ya battı ya da kurtarıldı. Bu nedenle bazıları küresel krizin gelişmekte olan ülkelere çok gelişmiş ülkeleri etkilediği iddiasını ortaya attı. Dolayısıyla küresel krizin Türkiye ekonomisini teğet geçmesi zaten beklenen sonuçtu. İktisatçı olarak bu konuda somut verileri ele alarak bir yorum yapmak gerekir. Bizce "teğet geçti" iddiasını kontrol etmek için yeterince zaman geçmiş ve veri oluşmuştur. Bu yazımızda gelişmiş ekonomilerin ortalama büyüme değerlerini Türkiye'ninki ile karşılaştırarak küresel krizin Türkiye ekonomisini nasıl teğet geçtiğini ortaya koyacağız. Elbette kriz bir ekonomi üzerinde çok farklı etkilere yol açabilir; kimi ülkelerde işsizlik, kimilerinde tüketim harcamaları, kimilerinde de finans sektörü daha çok etkilenmiş olabilir. Bu nedenle detaylı bir analiz için pek çok istatistiğe bakmak gerekir. Ancak tüm makro ekonomistler için büyüme oranı en kabul görmüş istatistiktir. Örneğin iş çevriminin (krizin) tanımında üç aylık (çeyrek) GSYH verilerinin dönemler itibari ile nasıl davrandığına bakılır. Dolayısıyla uzun tutamadığımız bu çalışmada ağırlıklı olarak büyüme verilerini karşılaştırmamız çok doğaldır ve doğrudur.

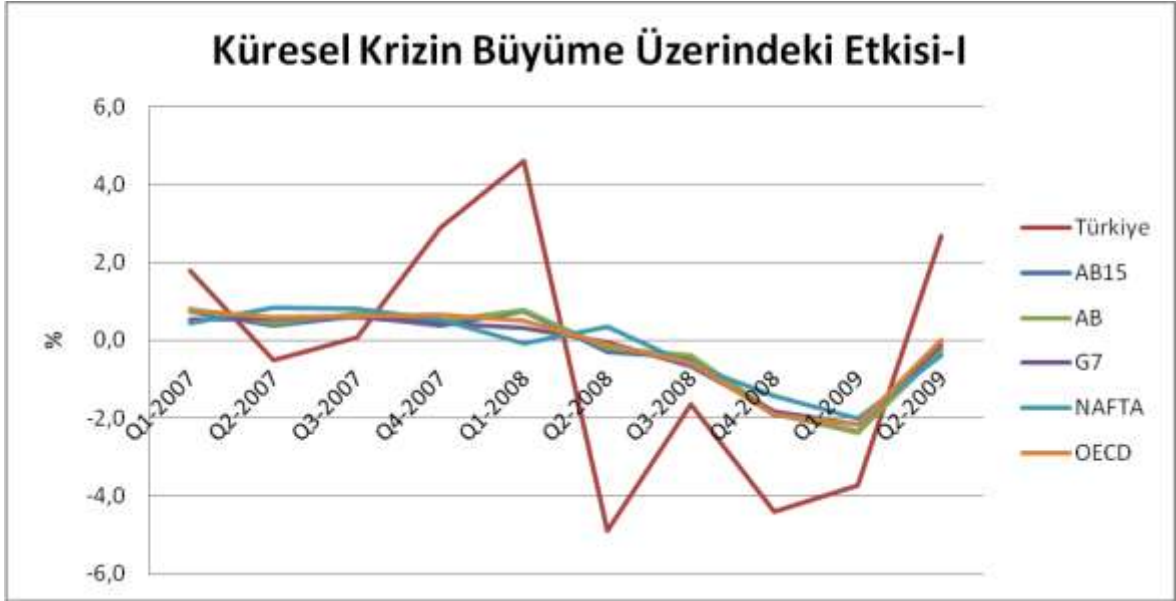
Aşağıda yer alan şekil bazı (gelişmiş) ülkelerin 2007 birinci çeyrek ile 2009 ikinci çeyrek arasında bir önceki çeyreğe göre reel GSYH'nın büyüme oranı ortalamasını Türkiye'ninki ile karşılaştırmaktadır. Veriler OECD'den alınmıştır.¹ Açıkça görüldüğü gibi ilgili dönemde Türkiye ekonomisindeki çeyrekler itibari ile büyüme oranı 2008 ikinci çeyreğinden itibaren ciddi bir düşüş yaşamış ve negatif olmuştur. Ne AB, ne NAFTA, ne de OECD ülkeleri ortalaması benzer sertlikte bir düşüş göstermiştir. Bize göre 2008 yılında patlayan küresel krizin gelişmekte olan ülkeleri görece daha az etkilediği de, Türkiye'yi teğet geçtiği de sadece bir efsanedir. Üstelik bu ülkeler 2009 yılının birinci çeyreğinden ikincisine geçerken krizin etkilerini üzerlerinden atıyor gözükmektedirler. Aynı şeyi Türkiye için henüz söylemek mümkün değildir (şekilde 2009 ikinci çeyrek için gözüken pozitif büyüme oranı OECD tahminidir ve doğru çıkmadığını biliyoruz).

* Ne yazık ki 30 ülke arasında bir tek Türkiye verisi tüm dönem için tahminidir. Bu bağlamda 2009 ikinci çeyreği verisi yanıltıcıdır; TÜİK verilerine göre GSYH değeri, 2009'un ikinci çeyreğinde, geçen yılın aynı dönemine göre sabit fiyatlarla yüzde 7 azalmıştır. Verileri derleyen asistanım H. Emrah Karaoguz'a ve doktora öğrencim Emre Can'a teşekkür ederim.

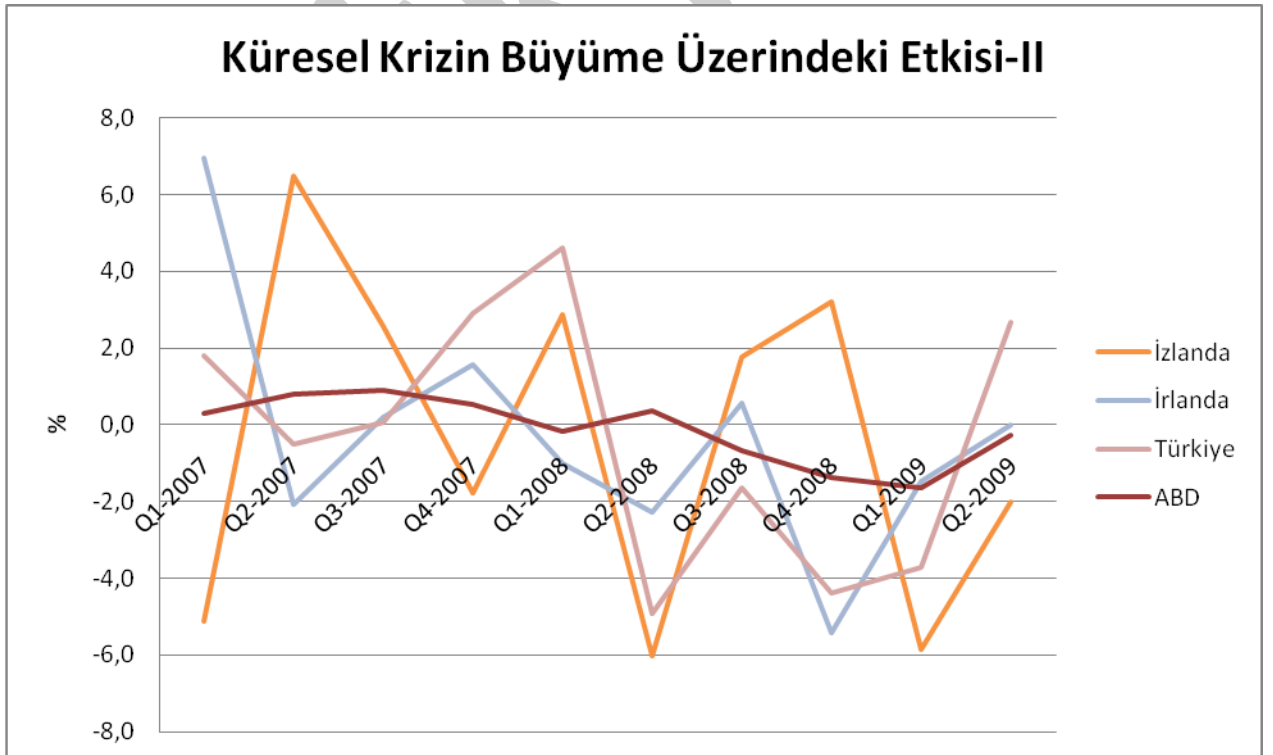
¹ http://www.oecd.org/document/15/0,3343,en_2649_33715_1873295_1_1_1_1,00.html#GDP.

Atıfta bulunmak şartı ile alıntı serbesttir.

Yetkiner, I.H. (2009), "Küresel Kriz Türkiye Ekonomisini Teğet mi Geçti?", 18 Eylül 2009, <http://homes.ieu.edu.tr/~iyetkiner/comments.html>

Bazı okuyucular AB ya da OECD ortalamasına bakmanın yanıltıcı olabileceğini, bazı gelişmiş ülkelerin krizi Türkiye'den çok daha şiddetli yaşadığını düşünebilirler. Aşağıda yer alan şekil küresel krizden çok etkilendiği bilinen bazı OECD ülkelerinin büyüme performanslarını Türkiye'ninki ile karşılaştırmaktadır. Örneğin İzlanda kamuoyunda "iflas etmiş" bir ülke olarak tanındı. Keza İrlanda krizden çok etkilendi. ABD krizin başladığı ülke idi.

Atıfta bulunmak şartı ile alıntı serbesttir.

Yetkiner, I.H. (2009), "Küresel Kriz Türkiye Ekonomisini Teğet mi Geçti?", 18 Eylül 2009,

<http://homes.ieu.edu.tr/~iyetkiner/comments.html>

Yukarıdaki şekil bize net biçimde Türkiye ekonomisinin krizden en az, iflas eden İzlanda kadar etkilendiğini göstermektedir. Hatta bu ülke tekrar pozitif büyümeye geçmişken Türkiye henüz geçememiştir. Krizin başladığı ABD krizden Türkiye'den çok daha az etkilenmiş ve tekrar yönünü pozitifçe çevirmiştir. İrlanda için de benzer bir süreç söz konusudur. Üstelik bu sonuç ABD ve Avrupa'da bankaların ve aracı finans kuruluşlarının battığı, Türk bankalarının ve firmalarının ise nakit bolluğu içinde olduğu bir ortamda ortaya çıkmıştır. Bundan yaklaşık 1,5 yıl önce paradigmanın değiştiğini, hükümetin enflasyonu göze alarak para basması gerektiğini söylemiştik. Eğer o zaman piyasaya para enjekte edilmiş olsaydı, bugün bu tablo ile karşılaşmazdık. Ne yazık ki tren kaçmıştır.

Bu sonuç Türkiye ekonomisinden kaynaklanmayan (bu manada teğet geçen) bir krizin sonucudur. Ancak "teğet geçen kriz" Türkiye ekonomisini ciddi anlamda yaralamıştır. Türkiye ekonomisi eninde sonunda kendi krizini yaşayacaktır. Teğet geçen krizin ekonomiyi bu denli etkilediği dikkate alındığında Türkiye ekonomisinin kendi krizinin ne gibi sonuçlara yol açacağını düşünmek basiretli iktisatçıların uykularını kaçırmaktadır.